23. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΧΟΝΔΡΟΥ ΒΙΑΝΝΟΥ

Α. ΥΜ ΙΙΙ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΣ ΧΟΝΔΡΟΥ. (Σχέδ. εἰκ. 1)

Ἡ ἀνασκαφὴ συνέχισε δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν γενομένην τὸ προηγούμενον ἔτος, δι' ἧς ἐξηκριβώθη ἡ ἔκτασις, ἡ φύσις καὶ ἡ χρονολογία τῶν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Κεφάλας παρὰ τὸ μετόχιον τῆς Περβόλας Χόνδρου Βιάννου τυχαίως ἀποκαλυφθέντων κτηρίων. Τότε παρηκολουθήθησαν οἱ περιμετρικοὶ τοῖχοι τῶν δωματίων τοῦ εὐρέος συγκροτήματος, τὸ ὁποῖον ἀπεδεικνύετο ἐκ τῆς κεραμεικῆς ὅτι ἀνῆκεν εἰς τοὺς ΥΕ ΙΙΙ χρόνους. Δὲν κατέστη τότε δυνατὸν νὰ διακριβωθῇ ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς ἑνιαίου συγκροτήματος ἢ περὶ πλειόνων οἰκιῶν. Ἤδη ἔκτοτε ὅμως εἶχε καταστῆ φανερὸν ὅτι εὑρισκόμεθα ἐνώπιον τοῦ μᾶλλον σημαντικοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος, ἐξαιρέσει τοῦ ἀποκαλυφθέντος εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Διὰ νὰ βεβαιωθῇ τὸ βάθος εἰς ὃ εὑρίσκοντο τὰ δάπεδα ἀνεσκάφη βαθέως ἡ γωνία ἑνὸς τῶν κεντρικῶν δωματίων, ἡ ὁποία ἔδωσε λίαν ἀξιόλογον κεραμεικὴν τῶν ΥΜ ΙΙΙα χρόνων. Ταύτης τὰ ἤδη ἀποκατασταθέντα καλύτερα δείγματα περιελήφθησαν εἰς τὴν κατωτέρω ἐξεταζομένην κεραμεικήν.

Τὰ κτήρια καταλαμβάνουν τὴν κορυφογραμμὴν ἑνὸς διασέλλου μεταξὺ δύο ὑψωμάτων, τῶν ὁποίων τὸ πρὸς ἀνατολὰς δεσπόζει περισσότερον (πίν. 67α). Οἱ κάτοχοι τῶν μετοχίων Χόνδρου εἶχον καταστήσει τὸν χῶρον πρόχειρον λατομεῖον οἰκοδομησίμου ὑλικοῦ, ἐπέφερον δὲ ὄχι μικρὰν καταστροφὴν ἰδίως εἰς τὸν ΒΔ. τομέα. Τὸ διασῳζόμενον ὕψος τῶν τοίχων δὲν εἶναι, ὅπως εἶναι φυσικόν, πανταχοῦ τὸ αὐτό. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον διατηροῦνται εἰς χαμηλὸν ὕψος, πρὸς τὸ κέντρον, ὅπου κοιλαίνεται τὸ ἔδαφος, εἰς πολὺ μεγαλύτερον, ἐνῷ πρὸς τὸ δυτικόν, ὅπου ἀποτόμως ἀνέρχεται τοῦτο, τὸ ὕψος βαίνει πάλιν μειούμενον. Τὸ ἀποκαλυφθὲν συγκρότημα ἐκτείνεται εἰς μῆκος 50 περίπου μέτρων καὶ εἰς πλάτος κυμαινόμενον ἀπὸ 15 μέχρι 17.50 μ., καταλαμβάνον οὕτω ἔκτασιν περίπου 785 τ.μ. Ἀσφαλῶς δὲ ἡ ἀρχικὴ αὐτοῦ ἔκτασις ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα, διότι παρετηρήθη ὅτι κατὰ τὴν βορείαν καὶ τὴν νοτίαν παρυφὴν τοῦ διασέλλου τὰ κτήρια κατεστράφησαν παρασυρθέντα πρὸς τὰς κλιτῦς, ἐνῷ πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐπιχωρίων πολλοὶ τοῖχοι κατεστράφησαν, ἄλλοι δὲ λανθάνουν εἰσέτι μὴ ἐπεκταθείσης περαιτέρω τῆς ἀνασκαφῆς. Οἱ ἀνασκαφέντες χῶροι τοῦ ὅλου συγκροτήματος, δωμάτια, αὐλαί, περίβολος καὶ διάδρομοι, εἶναι 44. Εἰς τοὺς πλείστους τούτων διηκριβώθησαν οἱ περικλείοντες τοῖχοι, ὅσοι ἐσῴζοντο, ὡς καὶ αἱ θύ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

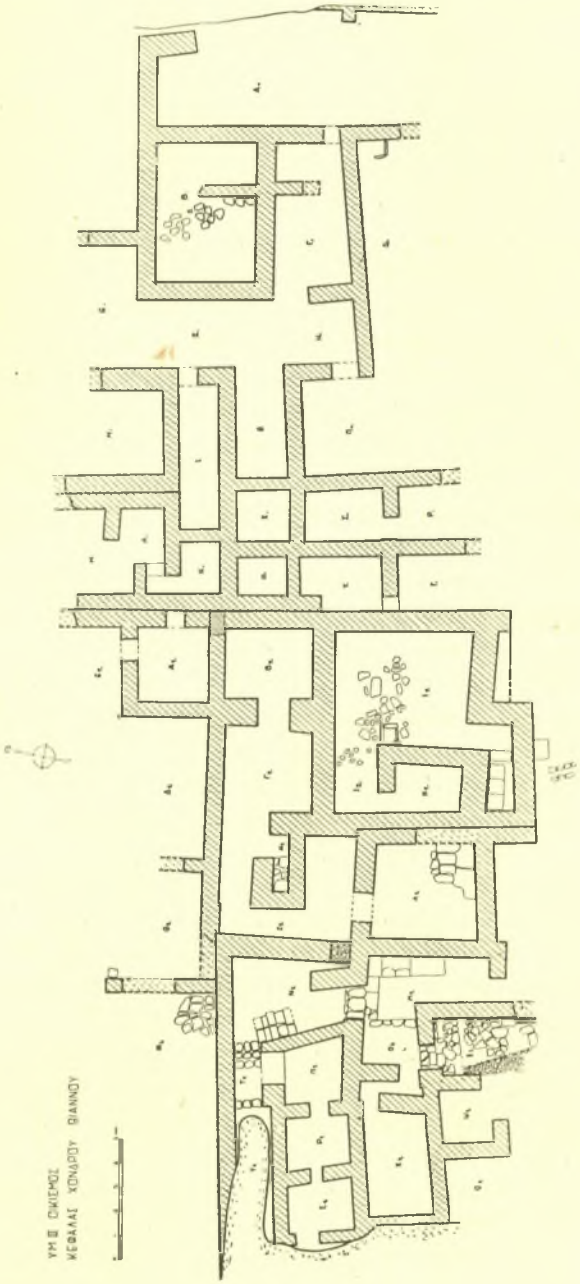

Εἰκ. 1. ΥΜ ΙΙΙ οἰκισμὸς Κεφάλας Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

ραι ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ γειτονικὰ διαμερίσματα. Ἀλλ' ἐνῷ ἀφῃρέθη ἤδη τὸ πλεῖστον τῆς πληρούσης τούτους ἐπιχώσεως ἐκ χωμάτων καὶ λίθων μόλις εἰς ὀλίγους κατέστη δυνατὸν νὰ καθαρισθῇ τὸ δάπεδον. Ὅτι πολλοὶ τῶν τοίχων, ἰδίως τοῦ κεντρικοῦ τομέως, ἀποδεικνύονται διπλοῖ, ἐνίοτε μάλιστα μὲ ἔμφραξιν ἢ ἀχρήστευσιν προηγουμένως χρησιμοποιηθεισῶν θυρῶν, ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἀρχικὴν γενομένην ὑπόθεσιν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἑνὸς μεγάλου οἰκήματος, τύπου ἀγροικίας, ἀλλὰ περὶ περισσοτέρων οἰκιῶν ἐφαπτομένων ἀλλήλων καὶ ἀποτελουσῶν λίαν ἐκτεταμένον οἰκοδομικὸν συγκρότημα. Ὅτι αἱ οἰκίαι ᾠκοδομήθησαν βαθμηδόν, δύναται ἀκριβῶς νὰ ἐξαχθῇ ἀπὸ τὰς ἐμφραχθείσας κατὰ τὴν ἀναδίπλωσιν τῶν τοίχων θύρας. Ὅτι ὅμως ἡ οἰκοδόμησις συνετελέσθη ἐντὸς συντόμου σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος, φαίνεται ἐκ τοῦ ὁμοιογενοῦς τῆς ἀνευρεθείσης καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν κεραμεικῆς. Ἡ διάρκεια χρήσεως τῶν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Κεφάλας οἰκοδομημάτων δὲν δύναται νὰ εἶναι μεγάλη, διότι ἡ ἐπὶ τοῦ δαπέδου τινῶν τῶν δωματίων εὑρεθεῖσα κεραμεική, ἥτις θὰ ἦτο ἐν χρήσει μέχρι τῆς αἰφνιδίως ἐπισυμβάσης καταστροφῆς, ἀνήκει εἰς τὴν ΥΜ ΙΙΙ Α2 - ΥΜ ΙΙΙ Β ἀρχομένην φάσιν.

Ἡ καταστροφή, ἥτις ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν οἰκισμόν, ὑπῆρξεν ὁλοκληρωτικὴ καί, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ ἐπάλληλα πυρίκαυστα στρώματα καὶ τὴν διάρρηξιν ἢ ἀσβεστοποίησιν τῶν λίθων εἰς τοὺς τοίχους κυρίως τοῦ κεντρικοῦ τομέως, ἀπότομος καὶ ἀπροσδόκητος, ἴσως μάλιστα δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἐχθρικὴν δρᾶσιν, ἀφοῦ τὰ καταστραφέντα δὲν ἀνῳκοδομήθησαν. Ἡ διαδοχὴ τῶν στρωμάτων εἰς τὸν κεντρικὸν τομέα ἦτο: μεταγενεστέρως συσσωρευθεῖσα ἐπίχωσις, ἰσχυρὸν στρῶμα λίθων, πυρίκαυστον πυρρὸν στρῶμα σχηματισθὲν ἐκ διαλύσεως πυρικαύστων πλίνθων, μελανὸν στρῶμα παχὺ ἀποτεφρώσεως τῆς ξυλίνης στέγης, λεπτὸν πυρίκαυστον πυρρὸν στρῶμα καλύψαν τὸ δάπεδον καὶ ἀκόμη λεπτότερον μέλαν στρῶμα ἴσως ἐξ ἀπανθρακώσεως σανιδώματος τοῦ δαπέδου. Ὅτι τὸ παχὺ πυρρὸν στρῶμα προῆλθεν ἐκ διαλύσεως τοίχων ἐκ πλίνθων ἐβεβαιώθη ἀπὸ τὸ «δωμάτιον τῶν ἀγνύθων» (Α 1), ὅπου ἀνευρέθησαν κατὰ χώραν καὶ ἔξω τοῦ δωματίου ἱκαναὶ πλίνθοι διατηροῦσαι ἀκόμη τὸ σχῆμά των (διαστ. περίπου 0.40×0.35). Ἐπειδὴ αὗται θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ προέλθουν ἐκ τῶν τοίχων τῶν ἰσογείων δωματίων, ἐκφράζεται ἡ ὑπόνοια μήπως προέρχωνται ἐξ ἀνωτέρου τινὸς ὀρόφου. Ὀφείλω ὅμως νὰ μνημονεύσω ὅτι δὲν ἐσημειώθη ἡ ὕπαρξις κλιμάκων, εἰμὴ μόνον τῆς μικρᾶς πενταβάθμου κλιμακίδος τοῦ δωματίου Ν 1, ἥτις ἀσφαλῶς δὲν ὡδήγει εἰς ἄνω ὄροφον. Ἐκ τούτου ὅμως δὲν συνάγεται ἀναγκαίως ὅτι δὲν ὑφίσταντο κλίμακες, ἀφοῦ θὰ ἠδύναντο αὗται νὰ εἶναι ξύλιναι. Ὅτι ἓν ἢ δύο τῶν δωματίων οὐδεμίαν ἔχουν θύραν ἐνισχύει τὴν ὡς ἄνω ὑπόνοιαν.

Ἡ τεχνικὴ τῆς δομήσεως βεβαίως δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν κρατοῦσαν κατὰ τὴν νεοανακτορικὴν περίοδον εἰς τὰ κυριώτερα τῶν κέντρων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

Πολλοὶ τῶν τοίχων εἶναι στιβαροί, τινὲς μάλιστα φθάνουν πάχος 0.80-1.00 μ. Αἱ ζεύξεις τῶν τοίχων, πολλαὶ τῶν κρηπίδων, αἱ παραστάδες κατεσκευάσθησαν ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων, ἀλλ' οὐδαμοῦ ᾠκοδομήθησαν τοῖχοι κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν ἢ ἄλλο σύστημα ἀποκλειστικῶς ἐκ πελεκητῶν λίθων. Αἱ παραστάδες κατεσκευάσθησαν μὲ ἐπιμέλειαν, ἀλλ' οὐδαμοῦ παρετηρήθησαν βάσεις μαρτυροῦσαι ξυλίνας παραστάδας. Οὐδεμία ἔνδειξις προέκυψε χρησιμοποιήσεως κιόνων ἢ ἄλλων στηριγμάτων. Δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφὲς πῶς ἐφωτίζοντο τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μικρὰ καὶ εἰς πυκνὴν διάταξιν συνωθούμενα δωμάτια. Ἀσφαλῶς ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ μικραὶ ἢ μεγαλύτεραι πλακόστρωτοι αὐλαί — ὡς αὐλὰς δέον νὰ χαρακτηρίσωμεν τοὺς περισσοτέρους ἀτάκτως πλακοστρώτους χώρους — ἵνα παράσχουν μέσῳ ἀνοιγμάτων φῶς εἰς ἐσωτερικὰ διαμερίσματα, ἐπέχουσαι οὕτω θέσιν φωταγωγῶν. Ἀλλὰ καὶ παράθυρα θὰ ὑπῆρχον εἰς τὰς προσόψεις, τῶν ὁποίων ἡ νοτία τοὐλάχιστον διεσώθη εἰς τὸν κεντρικὸν τομέα.

Κατώφλια ὑπάρχουν ὀλίγα καὶ ταῦτα ὄχι μονόλιθα. Ὁ σχηματισμὸς εἰς δύο σημεῖα μικρῶν σχετικῶς κιβωτιοσχήμων περικλείστων χώρων, ἔχει τὰ ἀνάλογά του εἰς παλαιότερα παραδείγματα (Πρασᾶ, Τύλισος, Ζοῦ Σητείας). Ἐκ τῶν δύο ἐνταῦθα παραδειγμάτων, τῶν χώρων Δ καὶ Θ 1, τὸ δεύτερον ἐχρησιμοποιήθη ἀναμφισβητήτως ὡς ἑστία, ἀφοῦ τὰ μαγειρικὰ σκεύη εὑρέθησαν εἰς τὴν πλησίον γωνίαν, πλῆθος δὲ ἄλλων σκευῶν εἰς τεμάχια ἦσαν διεσπαρμένα ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ πλακοστρώτου.

Συχνὰ εἶναι τὰ τετραγωνικὰ καὶ ὀρθογώνια, ἐνίοτε λίαν ἐπιμήκη, δωμάτια. Τινὰ τούτων ὑποδιαιροῦνται δι' ἐσωτοίχου εἰς δύο, τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἐχρησίμευεν ὡς προθάλαμος. Γωνιακαὶ διατάξεις μὲ τὴν θύραν εἰς τὸ ἄκρον τῆς γωνίας ἐπαναλαμβάνονται συχνά. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι δὲν ἀποφεύγονται ἀκανόνιστοι διατάξεις. Ὡρισμέναι βεβαίως ἀνωμαλίαι τούτων ἑρμηνεύονται ἐκ μετασκευῶν ἢ προσθηκῶν, ἀλλ' αἱ πλείονες φαίνονται ἐξ ὑπαρχῆς ὑφιστάμεναι. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προξενεῖ αἴσθησιν εἶναι ὅτι οὐδαμοῦ ἐμφανίζεται ὁ χαρακτηριστικὸς τύπος τοῦ μυκηναϊκοῦ μεγάρου, τὸν ὁποῖον θὰ ἀνέμενέ τις προκειμένου περὶ ἐγκαταστάσεως ἀναγομένης εἰς τοὺς ἀχαϊκοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους (πρβλ. τὰ μέγαρα Ἁγ. Τριάδος καὶ Τυλίσου). Τοῦτο πιθανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ διαπιστωθὲν γεγονός, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν καθ' αὐτὸ ἀχαϊκὴν περιοχὴν τῆς Πελοποννήσου, ὅτι ὁ τύπος οὗτος περιορίζεται εἰς τὰς ἀνακτορικὰς ἢ ἔστω ἁπλῶς πλουσίας ἐγκαταστάσεις, μὴ ἐπεκτεινόμενος εἰς τὰς κοινὰς οἰκήσεις. Ἴσως ὅμως ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλος λόγος, ὅτι ἡ ἐγκατάστασις τοῦ οἰκισμοῦ ἐγένετο καθ' οὓς χρόνους δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐπικρατήσει ἐν Κρήτῃ ὁ τύπος τοῦ μυκηναϊκοῦ μεγάρου, δηλαδὴ ὀλίγον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μινωικῶν ἀνακτόρων.

Τὸ σύνολον τοῦ οἰκισμοῦ δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ χωρίσωμεν εἰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

δύο κύρια συγκροτήματα, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν, διαχωριζόμενα περίπου εἰς τὸ μέσον τοῦ συνόλου διὰ σειρᾶς διπλῶν τοίχων (εἰκ. 1). Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ διαστείλωμεν τὰς καθ' ἕκαστα οἰκίας, ἀφοῦ ἡ ἀνασκαφὴ τῶν δωματίων δὲν ἐτελείωσε καὶ δὲν διεσαφήθησαν πάντα τὰ ἀνοίγματα καὶ ἡ σχέσις τῶν δωματίων πρὸς ἄλληλα.

Τὸ ἀνατολικὸν συγκρότημα (εἰκ. 1 καὶ πίν. 67β) περιλαμβάνει ἕνα μεγάλον περίβολον (Α), τοῦ ὁποίου ἡ ἀκριβὴς μορφὴ δὲν καθωρίσθη, ἐπειδὴ μέρος τῶν τοίχων του, ἐπιφανειακῶν ὄντων, κατεστράφη. Ἰδίως δὲν καθωρίσθη ἡ συνάρτησις πρὸς καλῶς ᾠκοδομημένον τοῖχον κείμενον ὀλίγον νοτιοανατολικῶς. Ἡ θύρα ἐπικοινωνίας τοῦ χώρου τούτου μὲ τὸ δωμάτιον Β δὲν διακρίνεται, ἐνῷ ἀντιθέτως ἀνευρέθη ἡ πρὸς τὸ Γ ἄγουσα θύρα. Ἀμφότερα τὰ δωμάτια ταῦτα ἔχουν ἐσωτερικὸν ἡμιτοίχιον διαχώρισμα διαιροῦν ταῦτα εἰς δύο ἄνισα μέρη. Τοῦ Β, τοῦ μεγαλυτέρου δωματίου, ἐσώθη διπλοῦν πλακόστρωτον μὲ διαφορὰν ἐπιπέδου 0.30-0.40 μ. Τὸ Γ, ἐπίσης πλακόστρωτον, ἔχει σχῆμα τραπεζοειδές. Ὑπῆρχε περαιτέρω πρὸς νότον καὶ ἄλλο παράλληλον δωμάτιον, τοῦ ὁποίου ἐσώθη μόνον τμῆμα μετὰ τῆς ΒΑ. γωνίας, παρὰ τὴν ὁποίαν ἀνεκαλύφθη κιβωτιόσχημος ἑστία. Τοῦ ΒΔ. τοῦ Β δωματίου Ε κατεστράφη ἐπίσης τὸ βόρειον μέρος· ἡ ἐπικοινωνία του πρὸς τὸν διάδρομον Ζ-Η δι' ἰσοπλατοῦς πρὸς τοῦτον ἀνοίγματος δὲν εἶναι ἀπολύτως βεβαιωμένη. Οὐδὲν χώρισμα διαχωρίζει τοὺς χώρους Ζ, Η καὶ Θ, τῶν δύο πρώτων συνεχομένων κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, τοῦ δὲ τελευταίου διασταυρουμένου καθέτως. Ἀλλὰ παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἀποτελοῦν διακεκριμένα τμήματα, τοῦ Η χρησιμεύοντος ὡς προθαλάμου τοῦ Ζ καὶ τοῦ Θ. Ἂν ὁ χῶρος Π ἦτο ὕπαιθρος (ἐξωτερικὸς ἢ αὐλή), τότε ἡ ΝΔ. θύρα τοῦ Η θὰ ἦτο αὔλειος ἢ ἐξωτερική, εἰσόδου εἰς τὸν οἶκον. Τὸ ἐπίμηκες δωμάτιον Ι καὶ πολὺ πιθανὸν τὸ δωμάτιον Ν ἀπετέλουν μέρος τοῦ αὐτοῦ συγκροτήματος. Ἀντιθέτως τὰ μικρὰ δωμάτια Μ, Λ καὶ Κ—τὸ τελευταῖον προσιτὸν διὰ θύρας διαμορφουμένης μεταξὺ παραλλήλων τοιχίων—ἀπετέλουν ἴδιον οἶκον, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τοὺς διπλοῦς περικλείοντας τοίχους καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἐπικοινωνίας μὲ τὰ λοιπὰ γειτονεύοντα δωμάτια. Πῶς ἦσαν προσιτὰ τὰ δύο περίκλειστα μικρὰ δωμάτια Ξ καὶ Ο δὲν εἶναι εὔκολον νὰ προσδιορισθῇ. Ἂν ὑπῆρχεν ἄνω ὄροφος, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποτελοῦν θεμέλια διαμερίσματα (κελλάρια), προσιτὰ ἐκ τῶν ἄνω διὰ καταπακτῶν. Τὰ τέσσαρα νότια δωμάτια Ρ, Σ, Τ καὶ Υ, ἐπικοινωνοῦντα ἀνὰ δύο διὰ θυρῶν εἰς τὰ ἄκρα ἡμιτοιχίων, ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον συγκρότημα. Ἡ μία τῶν θυρῶν διασῴζει κατώφλιον.

Τὸ οἰκοδομικὸν συγκρότημα τοῦ δυτικοῦ τομέως (εἰκ. 1) ἐμφανίζει μεγαλυτέραν ποικιλίαν εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν διαμερισμάτων καὶ διασῴζεται εἰς μεγαλύτερον πλάτος, κατὰ τὸ ἥμισυ δὲ τούτου διπλοῦς τοῖχος τὸ διαχωρίζει ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸν τομέα. Τὸ δωμάτιον Α 1, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθησαν ἄφθονα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

ὑφαντικὰ βάρη — δυνάμενον διὰ τοῦτο νὰ χαρακτηρισθῇ ὑφαντικὸς θάλαμος — πιθανῶς ἀπετέλει ἓν συγκρότημα μετὰ τῶν Ε 1 καὶ Δ 1, ἐν μέρει μόνον διασῳζομένων. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου καὶ ἔξω τῆς ΒΔ. γωνίας του ἀνευρέθησαν πλίνθοι τινὲς ἱκανοποιητικῶς διατηρούμεναι. Πόθεν ἦτο ἡ πρόσοδος εἰς τὰ δύο κεντρικὰ δωμάτια Β 1 καὶ Γ 1 δὲν εἶναι φανερόν. Ἐπειδὴ εὐρὺ ἄνοιγμα συνάπτει τὰ διαμερίσματα ταῦτα πρὸς τὰ εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον εὑρισκόμενα Ζ 1 καὶ Η 1, δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπῆρχε κάθοδος ἐξ ἐκείνων. Ἂν ὑπῆρχε μάλιστα ἀνώτερος ὄροφος, εἰς τὸν καμπτόμενον διάδρομον Ζ 1 περὶ τὸν κλωβὸν Η 1 θὰ ἦτο τοποθετημένη ἡ ξυλίνη κλῖμαξ, ἐκκινοῦσα ἐκ κεφαλοσκάλου ἄνω τοῦ εὐρυτέρου πρὸς νότον χώρου. Ἡ ὕπαρξις ἄνω ὀρόφου κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο καθίσταται πιθανωτέρα ἐκ τοῦ πάχους τοῦ μεταξὺ Γ 1 καὶ Β 1 διαχωρίσματος. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ τελευταῖον δωμάτιον εὑρέθη κατὰ τὰς δύο ἀνασκαφικὰς περιόδους ἡ ἀφθονωτέρα καὶ μᾶλλον ἀξιόλογος συλλογὴ ἀγγείων. Ὑπάρχει βάσις νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι εἰς τὸν τομέα Ζ 1 - Θ 1 ὑπῆρχεν — ἴσως εἰς τὸν ἄνω ὄροφον — ἱερόν τι, διότι ἐνταῦθα (εἰς τὸ μέσον τοῦ διαδρόμου Ζ 1 καὶ εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ Θ 1) εὑρέθησαν τὰ πλεῖστα τῶν ἱερῶν σκευῶν, περὶ ὧν κατωτέρω. Εἷς φυσικὸς τρίτων, ἐκ τῶν συνήθων ἐντὸς τῶν ἱερῶν ἀνευρισκομένων, ἀνευρέθη πολὺ πλησίον, ἀνατολικῶς τῆς κλιμακίδος τοῦ Ν 1.

Ἀξιόλογον συγκρότημα εἶναι τὸ σχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν χώρων Ι 1, Ι 2 καὶ Κ 1. Πρόκειται πιθανῶς περὶ χώρων χρησιμοποιηθέντων διὰ μαγειρεῖον. Οἱ δύο πρῶτοι, ὄντες πλακόστρωτοι καὶ ἐπικοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ἦσαν πιθανώτατα ὕπαιθροι. Ἡ ὑπὸ μορφὴν θήκης κατεσκευασμένης διὰ πλακῶν, τῶν ὁποίων ἡ προσθία ἦτο εὐχερῶς κινητή, ἑστία (πίν. 68α) ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ χρησιμοποιηθῇ, τὰ δὲ μαγειρικὰ σκεύη ἦσαν πρόχειρα, τοποθετημένα παρὰ τὴν συναπτομένην γωνίαν. Ὁ χῶρος Κ 1 θὰ ἦτο ἐστεγασμένος καὶ θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπιβοηθητικῶς· Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ συγκρότημα τοῦτο ἦτο ἐκ νότου. Εἶναι εὔκολον νὰ διακρίνῃ τις τὴν γενομένην ἀναμόρφωσιν τῆς ἀρχικῆς προσόψεως, ἥτις ἦτο ἰσχυρὰ μὲ πλατὺ καὶ χαμηλὸν πόδιον, ὡς τοῦτο ἦτο σύνηθες εἰς τὰ μινωικὰ ἀνάκτορα. Ἡ ἀναμόρφωσις αὕτη σκοπὸν εἶχε νὰ εὐθυγραμμίσῃ τὴν πρόσοψιν κατὰ παραλληλίαν μὲ τὰ συναφῆ προσκτίσματα καὶ νὰ διαμορφώσῃ ταυτοχρόνως μικρὸν τριγωνικὸν χῶρον, ἴσως διὰ θυρωρεῖον.

Ὁ ἐσώτερος χῶρος τοῦ Ι 1 ἐδέχθη μέγα πλῆθος θραυσμάτων παντοίων σκευῶν, ἴσως διότι εἶχε καθορισθῆ ὡς τόπος ἀπορρίψεως. Θὰ ἦτο ἄλλως ἀνεξήγητος ἡ παρουσία τόσον μεγάλου ἀριθμοῦ ὀστράκων, εἰς σωροὺς ἀπερριμμένων.

Τὸ γειτονικὸν τετραγωνικὸν δωμάτιον Λ 1 ἐμφανίζει σημαντικὴν καταστροφὴν τῶν τοίχων του, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ καθορισθῇ πόθεν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

ἦτο προσπελαστόν. Ὁ βόρειος τοῖχος ἔχει καταρρεύσει, ἐν μέρει, ἀλλ' εἶναι πιθανὴ ἡ ὕπαρξις θύρας ἐπικοινωνίας πρὸς τὸ Ζ 1, διότι ἡ μία τῶν παραστάδων σῴζεται κατὰ χώραν, καίτοι ἐλαφρῶς μετακινημένη. Πολὺ φυσικὸν εἶναι νὰ ἀναζητήσῃ τις τὴν κυρίαν προσπέλασιν ἀπὸ τὸν προθάλαμον Μ 1. Καὶ εἰς τὸ Λ 1 σῴζεται διπλῆ πλακόστρωσις μὲ διαφορὰν 0.30 μ. περίπου· αἱ κατώτεραι πλάκες εἶναι ἰσχυρότεραι καὶ μεγαλύτεραι.

Ὁ προθάλαμος Μ 1, ἔχων πρόσοδον ἐκ νότου, ἔχει κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν πλευρῶν χαμηλὸν θρανίον — ὄχι κρηπῖδα τοίχου, ὡς θὰ ἠδύνατό τις νὰ νομίσῃ, ἀφοῦ ὑπάρχει ἐπίπεδος διάστρωσις — καὶ φέρει διὰ χαμηλῆς βαθμῖδος καὶ θύρας μετὰ κατωφλίου πρὸς τὸν θάλαμον Ν 1, ὅπου κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπάρχει πεντάβαθμος κλιμακίς. Ὁ τελευταῖος θάλαμος εἶναι τραπεζοειδὴς καὶ ἐμφανίζει ἀνώμαλον διάταξιν τοιχίου — προβόλου — συναπτομένου πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραστάδα καὶ τοῦ ὁποίου προορισμὸς ἦτο νὰ φράξῃ καὶ θέσῃ ἐκτὸς λειτουργίας τὴν πρὸς τὸ Ζ 1 θύραν. Ὁ χῶρος Ο 1 ἀπετέλει οἱονεὶ μυχὸν τοῦ προθαλάμου Μ 1 καὶ ἴσως εἶδος προθαλάμου εἰς τὸ δωμάτιον Χ 1, προσιτοῦ μέσῳ λίαν στενῆς διαβάσεως καὶ μὴ ἔχοντος ἄλλην εἴσοδον. Εἶναι περίεργον ὅτι τὸ Ο 1 εἶχε πρόσβασιν καὶ ἐκ τοῦ πλακοστρώτου καὶ διὰ τοῦτο λίαν πιθανῶς ὑπαίθρου χώρου Ξ 1. Τοῦτο φέρει εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ κυρία εἴσοδος εἰς τὸν οἶκον δὲν ἐγίνετο διὰ τοῦ Μ 1, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ξ 1. Δύο ἄλλα νότια δωμάτια δυτικώτερον κείμενα, τὰ Ψ 1 καὶ Ω 1, σῴζονται μᾶλλον κακῶς, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματίσωμεν εἰκόνα τοῦ συγκροτήματος εἰς ὃ ἀνήκουν. Τὰ μικρὰ δωμάτια Π 1, Ρ 1 καὶ Σ 1, εἰς σειρὰν εὑρισκόμενα καὶ ἐπικοινωνοῦντα πρὸς ἄλληλα, πιθανῶς δὲ καὶ ἕτερον πρὸς ὃ ἔφερεν ἡ ἀποκαλυφθεῖσα δυτικὴ θύρα τοῦ τελευταίου, εὑρίσκονται εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον καὶ εἶναι προσιτά, ὡς φαίνεται, μέσῳ τῆς κλιμακίδος καὶ τοῦ πλακοστρώτου διαδρόμου ἢ ἀνδήρου Τ 1 - Υ 1 καὶ τῆς βορείας θύρας τοῦ Π 1. Τὸ ἄνδηρον τοῦτο παλαιότερον διεχωρίζετο, φαίνεται, εἰς μικροτέρους χώρους, τοῦ πρώτου τῶν ὁποίων σῴζεται τὸ πλακόστρωτον δάπεδον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον. Ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ ἀνδήρου ἀποτελεῖ εὐθύγραμμον συνέχειαν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ θαλάμου Ν 1. Βορείως τοῦ ἀνδήρου καὶ εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον ἐκτείνεται εὐρὺς πλακόστρωτος χῶρος, πιθανῶς αὐλή, τῆς ὁποίας ὁ ἀναλημματικὸς ἀνατολικὸς τοῖχος ἐξ ὀγκωδῶν πελεκητῶν λίθων ἐν μέρει σῴζεται, ἐν μέρει κατεστράφη ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

Ὡς ἐλέχθη, τὰ κτήρια συνεχίζονται πρὸς δυσμὰς καὶ ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς θὰ ἀποκαλύψῃ ὅ,τι ἀκόμη διασῴζεται.

Κινητὰ εὑρήματα. Ἡ εἰς ἔκτασιν διὰ πυρὸς καταστροφὴ τῶν κτηρίων καὶ πολὺ πιθανὸν ἡ σύλησίς των συνεπέφερε τὴν καταστροφὴν ἢ ἐξαφάνισιν καὶ τῶν κινητῶν ἀντικειμένων. Πανταχοῦ ὑπῆρχον τὰ ἴχνη τῆς διασπορᾶς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

τῶν συντριμμάτων τῶν σκευῶν καὶ μέγα πλῆθος τούτων ἐκάλυψε καὶ αὐτοὺς τοὺς τοίχους. Ἰδιαιτέρως ἄφθονα ἦσαν μεταξὺ τούτων τὰ ὄστρακα τῶν ὑψιπόδων κυλίκων, τῶν κυάθων καὶ τῶν ψευδοστόμων ἀμφορέων. Πάντα ἔδωσαν σαφῶς ΥΜ ΙΙΙ Α καὶ Β χρονολογίαν. Ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ πάντων οὐδὲ περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τόπου εὑρέσεώς των. Εἶναι ἀρκετὸν νὰ μνημονευθοῦν τὰ κυριώτερα καὶ ἰδίως ὅσα κατέστη δυνατὸν μέχρι σήμερον νὰ ἀποκατασταθοῦν διὰ συγκολλήσεως καὶ συμπληρώσεως, πολλὰ δὲ τούτων μόνον κατὰ κατηγορίας. Εἰς τὴν κατωτέρω ἀναγραφὴν περιελήφθησαν καὶ τὰ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἀνευρεθέντα.

Λίθινα σκεύη καὶ μικρὰ ἀντικείμενα. Χαμηλὸν καὶ εὐρὺ τριποδικὸν ἰγδίον (πίν. 70β). Τμῆμα σκεύους, πιθανῶς τοῦ τύπου τῶν χαμηλῶν διμύξων λύχνων, μὲ ὡραίαν στεφάνην ἀναγλύφων φύλλων κύκλῳ (πίν. 68β μέσον κάτω σειρᾶς). Πυρὴν κυλινδρικὸς μέλανος λίθου ἀποσπασθείς, ὡς φαίνεται, ἐξ ἐσωτερικοῦ λιθίνου ἀγγείου κατὰ τὴν κατασκευήν του (πίν. 70α). Κωνικὸν σφονδύλιον, ἐκ στεατίτου (πίν. 72β, μέσον). Σφαιρικοὶ τριπτῆρες.

Φυσικὸς τρίτων ἄριστα διατηρούμενος (πίν. 70α).

Πήλινα ἐργαλεῖα. Ἀγνύθες (ὑφαντικὰ βάρη) τοῦ σφαιρικοῦ καὶ τοῦ κυλινδρικοῦ τύπου διαφόρων μεγεθῶν, φέρουσαι διαμπερὲς τρῆμα κατὰ τὸν ἄξονα. Τούτων περὶ τὰς δέκα σφαιρικαὶ καὶ ἓξ κυλινδρικαὶ διετηρήθησαν καλῶς ἢ ὀλίγον ἐλλιπεῖς ἀποκατεστάθησαν (πίν. 68β). Πολὺ περισσότεραι διελύθησαν ἢ παρέμειναν ἐλλιπεῖς. Δύο δισκοειδῆ σφονδύλια (πίν. 72β).

Πήλινα σκεύη. Τρίωτος ἀμφορεὺς τοῦ λίαν προκεχωρημένου ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ, μὲ διακόσμησιν φυτικῶν σπειρῶν (πίν. 69α), μονόχρωμος εὐμεγέθης ἀμφορεύς (πίν. 69α) καὶ δύο ἐπίσης μονόχρωμοι ὑδρίαι (πίν. 69α καὶ β). Τρίπους χύτρα μὲ δύο τοξοειδεῖς λαβάς (πίν. 69β). Εὐρύστομος ραμφόστομος πρόχους (πίν. 69β). Ἀμφοροειδὲς ἀγγεῖον μὲ πλατεῖαν βάσιν (πίν. 70α). Κυλινδρικὸν πυξιδοειδὲς ἀγγεῖον μὲ κάλυμμα (πίν. 69β). Μικρὸς τρίωτος ἀμφορεύς (πίν. 70α). Δίωτος σκύφος (πίν. 70α). Πυξιδοειδὲς κυλινδρικὸν ἀγγεῖον μὲ προχοήν (πίν. 70α). Πέντε ἢ ἓξ μόνωτοι κύαθοι, ὧν εἷς μὲ ἐνδιαφέρουσαν διακόσμησιν σπειρῶν ἰδιοτύπως συνδεομένων (πίν. 69β καὶ 70α). Λοπαδοειδὲς ἄμφωτον σκεῦος (πίν. 69β). Ἁπλᾶ τινα κωνικὰ ποτήρια (πίν. 69β καὶ 70α). Τέσσαρες δίωτοι καὶ τέσσαρες μόνωτοι κύλικες, πλὴν μιᾶς ὑψίποδες (πίν. 70β). Τρία προχοΐδια, ὧν ἓν ραμφόστομον, μὲ ὡραίαν φυτικὴν διακόσμησιν (πίν. 69α), ἓν ἀλαβαστροειδὲς ἐπίσης διακόσμητον (πίν. 69α) καὶ ἓν τοῦ τύπου milkjug (πίν. 70α). Δύο πώματα χυτρῶν, τὸ ἓν μὲ θόλον ἔχοντα ἄνω ὀπὴν καὶ κάτω ἠθμόν, σῷζον καὶ τὸν περίγυρον καὶ ἄλλο μὲ πλήρη θόλον καὶ κάτωθεν ἠθμὸν μὲ κεντρικὴν ὀπήν (πίν. 70α). Σωληνωτὸν σκεῦος μὲ τριπλῆν ἑκατέρωθεν λαβήν, δακτυλίους καὶ πλήρη πυθμένα, ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ ἱερὰ καὶ σχετιζομένων μὲ τοὺς ἱε-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

ροὺς ὄφεις (πίν. 70α). Ρυτὸν τοῦ κωνικοῦ τύπου μὲ ἐξέχον κύκλῳ χεῖλος καὶ ὑπερυψουμένην λαβήν, φέρον διακόσμησιν στολιδωτὴν καὶ ζώνας (πίν. 70α). Πρόχους μὲ διακόσμησιν διπλῶν καὶ τριπλῶν σπειρῶν τοποθετημένων κατακορύφως μεταξὺ περιθεουσῶν ταινιῶν. Τμῆμα τοῦ ἀνωτέρου μέρους πρόχου μὲ γεφυρωτὸν ραμφιδωτὸν στόμιον, διακοσμουμένης περὶ τὸν λαιμὸν μὲ στεφάνην φύλλων, ἀπηχοῦσαν τὸν τρόπον διακοσμήσεως ἀγγείων τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω περισυνελέγη ἱκανὸς ἀριθμὸς τμημάτων ἀγγείων (ἀμφορέων, τριώτων, κυλίκων, κυάθων, ρυτῶν κλπ.) μὲ ὡραίαν χαρακτηριστικὴν τῆς ΥΜ ΙΙΙΑ καὶ Β φάσεως διακόσμησιν ὀκταπόδων, ἐπαλλήλων τεθλασμένων, συστημάτων τόξων κατ' ἐναλλαγὴν τοποθετημένων, στολιδώσεων, σειρῶν σχηματικῶν φυλλιδίων, τολύπης κροκοειδῶν κλπ. (πίν. 71). Τμῆμα ἐκ τοῦ χείλους πίθου μετὰ ὡραίας τοξοειδοῦς μὲ ράχιν λαβῆς εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτον.

Πηλοπλαστικά. Τὸ κατώτερον — ἀπὸ τῆς μέσης καὶ κάτω — τμῆμα σημαντικοῦ πλαστικοῦ σκεύους ἀνευρέθη δυστυχῶς ἐπιφανειακῶς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ δωματίου Λ. Πρόκειται περὶ πλαστικοῦ ρυτοῦ παριστῶντος ἔγκυον γυναῖκα καθημένην ὀκλαδὸν μὲ τὰ σκέλη συνεσταλμένα ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς κοιλίας (πίν. 70β καὶ 72α). Τὸ αἰδοῖον ἔχει ἐντόνως δηλωθῆ, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ κεκαμμένα σκέλη καὶ αἱ ἴσως πρὸς τὰ στήθη φερόμεναι χεῖρες — τούτων διασῴζεται μόνον τὸ κατὰ τοὺς ἀγκῶνας τμῆμα — ὑποτυπωδῶς. Ἡ διακόσμησις τοῦ σκεύους πιθανῶς ἀποδίδει μακροὺς κάτω ἑλισσομένους πλοκάμους καὶ ἔνδυμα, ἄνω τῆς ἥβης. Ἡ στήριξις τοῦ σκεύους γίνεται διὰ τῶν ἄκρων ποδῶν καὶ ἑνὸς ὄπισθεν ὑπάρχοντος στηρίγματος. Μεγάλη εἶναι ἡ ἀναλογία τοῦ σκεύους μὲ τὸ ἐκ Γουρνιῶν πλαστικὸν ρυτὸν τῆς ἐγκυμονούσης.

Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύρεσις τοῦ κατωτέρου τμήματος δύο ἀναγλύφων ἐπιμήκους τραπεζοειδοῦς σχήματος πινακίδων (πίν. 72β), πιθανώτατα προερχομένων ἐκ τριποδικοῦ σκεύους τραπέζης προσφορῶν ἐκ τῶν συνήθως ἀπαντωσῶν εἰς ἱερὰ καὶ τάφους. Ταῦτα φέρουν καλλιτεχνικὴν παράστασιν ἀνορθουμένων λεόντων (ἢ λεοντοσώμων δαιμόνων;), ὧν διασῴζεται μόνον τὸ κατώτερον μέρος.

Μικρὰ κεφαλὴ εἰδωλίου πρωτογόνου τύπου, μὲ μεγάλους ὀφθαλμοὺς δηλουμένους δι' ἐπικεκολλημένων δισκίων εἶναι τὸ μοναδικὸν λείψανον λατρευτικῶν εἰδωλίων (πίν. 72β).

Ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, πάντα τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἡ κεφαλὴ εἰδωλίου προέρχονται ἐκ μιᾶς περιοχῆς μεταξὺ τῶν Ζ 1, Θ 1 καὶ Ν 1, ὅπου διὰ τοῦτο δέον νὰ ἀναζητηθῇ τὸ ἱερόν. Ἴσως τὸ τεμάχιον κατειργασμένου κατὰ τὸν παλαιολιθικὸν τρόπον silex, τὸ ἀνευρεθὲν ἀμέσως ἔξω τῆς κρύπτης Η 1,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀντικείμενον λατρείας, ἄγνωστον πόθεν περισυλλεγὲν καὶ ἀποτεθὲν εἰς τὸ ἱερόν.

Β. ΟΙΚΙΑ - ΙΕΡΟΝ ΡΟΥΣΣΩΝ ΧΟΝΔΡΟΥ. (Σχέδ. εἰκ. 2).

Τυχαία ἀνακάλυψις τμήματος λιθίνης τραπέζης προσφορῶν καὶ ἀκοσμήτων τινῶν κυπέλλων εἰς θέσιν Ρουσσὲς εἰς ἀπόστασιν τετάρτου ἀνατολικῶς

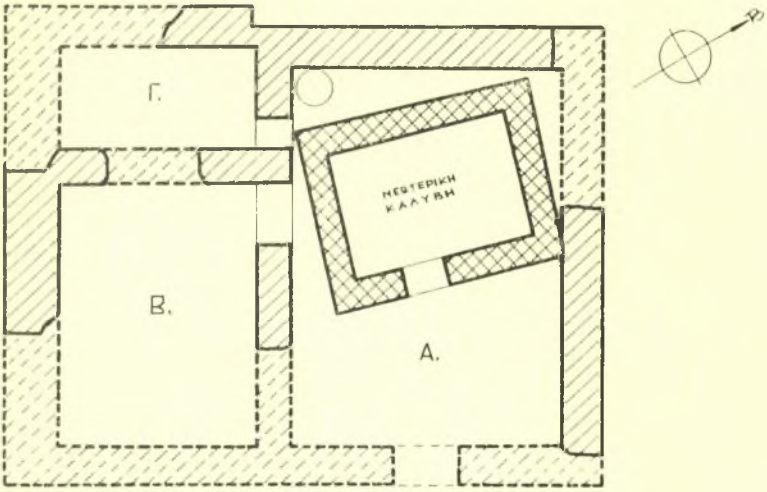

Εἰκ. 2. Μινωικὴ οἰκία (ἱερόν) Ρουσσῶν Χόνδρου Βιάννου.

τοῦ χωρίου Χόνδρος ἔφερεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν οἰκήματος μικροῦ τῶν ΜΜ ΙΙΙβ - ΥΜ Ια χρόνων, κειμένου ἐπὶ ἐξάρματος τοῦ ἐδάφους εἰς τοὺς πόδας κλιτύος, ὅπου διακρίνονται πολλὰ λείψανα ἐκτεταμένου μινωικοῦ συνοικισμοῦ. Ἡ θέσις τοῦ συνοικισμοῦ εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα Τούρκισσα καὶ κατὰ καιροὺς ἐπὶ τόπου περισυνελέγησαν διάφορα εὑρήματα, ὅπως ὑψίπους λίθινος λύχνος, χαλκοῦς δίστομος πέλεκυς πρακτικῆς χρήσεως καὶ πήλινον εἰδώλιον.

Ἡ φύσις τοῦ ἀποκαλυφθέντος οἰκήματος εἶναι ἡ τοῦ μικροῦ ἀγροτικοῦ ἱεροῦ, ἀφοῦ τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν δωματίων περιεῖχον ἱερὰ σκεύη καὶ λείψανα προσφορῶν εἰς θεότητα, τὸ δὲ τρίτον, πολὺ ὀλίγον ἀνασκαφὲν λόγῳ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ κειμένου οἰκίσκου, περιέχει πίθους. Τὸ οἴκημα ἐν μέρει κατεστράφη παλαιόθεν, ἐν μέρει προσφάτως, ἀφαιρεθέντων ἱκανῶν μεγάλων λίθων ἐκ τῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

ΒΔ. καὶ τῆς ΝΑ. αὐτοῦ γωνίας. Ἡ πυκνὴ βλάστησις, ἥτις τὸ ἐκάλυπτε κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθεὶς οἰκίσκος τὸ ἔσωσαν ἀπὸ τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἐξαφάνισιν. Αἱ διαστάσεις τοῦ κτηρίου φαίνεται νὰ εἶναι 10×8 μ., ἡ ἔκτασις δηλαδὴ τούτου εἶναι περίπου 80 τετραγωνικὰ μέτρα.

Ὁ νότιος τοῖχος τοῦ οἰκήματος ὡς ἀντερεισματικὸς πρὸς τὴν κλιτὺν εἶναι πολὺ ἰσχυρότερος τῶν ἄλλων καὶ ᾠκοδομημένος μὲ πολὺ μεγάλους λίθους, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ τοῖχοι εἶναι ἐπιμελῶς ἐκτισμένοι μὲ ὡραίους πελεκητοὺς λίθους. Τὰ ἐσωτερικὰ διαχωρίσματα φαίνονται προχειρότερα. Πολὺ πιθανὸν ἐκ τῶν τριῶν δωματίων τὸ μεγαλύτερον Α εἶχε τὴν κυρίαν εἴσοδον βλέπουσαν πρὸς δυσμάς, διότι εἶναι μᾶλλον ἀπίθανον αἱ προσφοραὶ νὰ ἐγίνοντο ἀμέσως μετὰ τὴν εἴσοδον, ἂν τοιαύτη ὑπῆρχεν εἰς τὸ δωμάτιον Β. Ὕπαρξις κυρίας εἰσόδου κατὰ τὴν βορείαν ἢ τὴν νοτίαν πλευρὰν φαίνεται ἀπίθανος λόγῳ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χώρου. Τὸ δωμάτιον Α ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀποθήκη, διότι δοκιμαὶ γενόμεναι εἰς τρία σημεῖα ἀπεκάλυψαν τεμάχια πίθων, εἰς δὲ ὁλόκληρος ὑπάρχει κατὰ χώραν εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν· ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ ἄλλα μεγάλα ἀγγεῖα. Ἡ θέσις τῶν θυρῶν πρὸς τὰ δύο ἄλλα μικρότερα δωμάτια ἀποδεικνύει ὅτι ὁ χῶρος οὗτος εἶναι ἑνιαῖος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος παρεμποδίζεται ἡ ἀνασκαφὴ τούτου ὑπὸ τῆς ἐπικειμένης καλύβης. Εἰς τὸ δωμάτιον Β ἐγίνοντο προσφοραὶ συνοδευόμεναι μὲ καῦσιν, διότι ἐκτεταμένον στρῶμα μελανῆς τέφρας εὑρέθη εἰς τὸν χῶρον, ὅπου εἶχον τοποθετηθῆ ἀνεστραμμένα (πίν. 73α), πολλάκις τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, ὄχι ὀλιγώτερα ἀπὸ τεσσαράκοντα κύπελλα ἄωτα, τὰ πλεῖστα τοῦ ἡμισφαιρικοῦ μὲ στενὴν βάσιν τύπου (πίν. 74 κάτω). Τρία ἄλλα μεγάλα ἀγγεῖα (πίν. 74 ἄνω), ἴσως καὶ τὰ τρία ἀμφορεῖς—τὸ ἓν μόνον σῴζεται ἐν τῷ συνόλῳ του—ἐχρησίμευον πιθανῶς διὰ τὴν μετάγγισιν εἰς τὰ κύπελλα τῶν ὑγρῶν (τριῶν;). Τὸ τρίτον δωμάτιον Γ, προσιτὸν διὰ γωνιακῆς θύρας ἐκ τοῦ Α, περιεῖχε, πολὺ πιθανὸν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν τὰς δύο τραπέζας προσφορῶν (πίν. 73β), τὴν πρώτην περὶ τὸ κέντρον καὶ τὴν δευτέραν κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν, ὅπου καὶ δύο πρόχοι μετρίου μεγέθους (πίν. 74 ἄνω), προφανῶς καὶ αὗται προοριζόμεναι διὰ τὰς σπονδὰς τὰς γινομένας εἰς τὰ βαθύσματα τῶν τραπεζῶν. Ἡ πρώτη εἶναι παχυτέρα, φέρει πλαγίαν ἐγκοπὴν καὶ ἄνω περιχειλώματα καὶ ἔβαινεν ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν, ὧν σῴζονται οἱ δύο· ἡ δευτέρα εἶναι πλακοειδὴς μὲ ἐλαφρῶς δηλούμενον περιχείλωμα καὶ δύο πόδας ραβδοειδεῖς, ὁριζοντίως προσπεφυμένους· ἦτο πολλαχῶς διερρηγμένη καὶ ἡ περισυλλογή της ὑπῆρξε δύσκολος. Τεμάχιον λύχνου μᾶλλον παρὰ στρογγύλης τραπέζης (πίν. 73β) ἀνευρέθη περὶ τὸ κέντρον τοῦ δωματίου Α. Παρετηρήθη ὅτι στρῶμα πυρρὸν ἴσως ἐκ διαλελυμένων πλίνθων ἐξετείνετο ἐντὸς τῶν δωματίων Β καὶ Γ καλύπτον καὶ τὸ μελανὸν στρῶμα τοῦ Β. Παραμένει ἄλυτον τὸ ζήτημα ἂν τὸ μεταξὺ τῶν δωματίων Β καὶ Γ διαχώρισμα εἶχεν ἢ ὄχι θύραν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

Ἡ οἰκία-ἱερὸν τῶν Ρουσσῶν μᾶς δίδει ἕνα τύπον ἀγροτικοῦ ἱεροῦ ὄχι πολὺ διάφορον τῶν μικρῶν ἐπὶ ὑψωμάτων ἱερῶν τῆς νεοανακτορικῆς περιόδου. Ἡ πλήρης ἀνασκαφὴ τούτου μετὰ τὴν κατεδάφισιν τοῦ νεωτερικοῦ οἰκίσκου ἐπιβάλλεται.

Ἀρχαιολογικαὶ ἐξερευνήσεις. Ἐντὸς τοῦ μετοχίου τῆς Περβόλας τῆς περιοχῆς Χόνδρου ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν καλλιέργειαν μέγα κτήριον, τοῦ ὁποίου ἐξήχθησαν ὀγκώδεις τινὲς πελεκητοὶ λίθοι. Αὐτοψία γενομένη ἐπὶ τόπου διηκρίβωσεν ὅτι τὸ κτήριον εἶναι μινωικὸν καὶ πιθανώτατα ἀνήκει εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεοανακτορικῆς περιόδου. Καλύπτεται ὑπὸ σχετικῶς ἰσχυρᾶς ἐπιχώσεως καὶ εἰς τῶν τοίχων του βαίνει εἰς μῆκος ὄχι μικρότερον τῶν 15 μέτρων.

Κατ' ἐκδρομὴν γενομένην εἰς τὴν περιοχὴν Καστρὶ τοῦ Κερατοκάμπου, εἰς ἀπόστασιν δύο περίπου ὡρῶν νοτίως τοῦ Χόνδρου κατὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς Κρήτης, ἐξητάσθησαν τὰ περὶ τὴν μικρὰν καὶ ἐξαιρετικῶς ἀπόκρημνον ἀκρόπολιν, ἥτις, ὡς φαίνεται, ἀπετέλεσε καταφύγιον διὰ τοὺς πολίτας τῆς μικρᾶς μέχρι σήμερον ἀγνώστου πόλεως. Διατειχίσματα ψευδοϊσοδομικῆς κατασκευῆς παρημπόδιζον τὴν προσπέλασιν κατὰ τὴν μόνην προσβατήν πως πλευράν. Ἔξω τούτων διακρίνονται ἱκανὰ ἴχνη οἰκημάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς· εἰς ἓν τούτων ἀνεκαλύφθη πρὸ ἔτους ὁ εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου περιελθὼν πίθος μὲ ἐμπίεστον διακόσμησιν ροδάκων καὶ γραπτὴν πτηνῶν τῆς ἀνατολιζούσης περιόδου. Ἐπὶ τόπου ὑπάρχει καὶ μέγα ἰγδιόσχημον κυλινδρικοῦ σχήματος, μὲ κατ' ἀναβαθμὸν μείωσιν κάτω, οἰκιακὸν σκεῦος. Ἐπεσκέφθην ἐπίσης τὸν χῶρον τοῦ γειτονικοῦ νεκροταφείου, χρησιμοποιηθέντος ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς ἑλληνικοὺς μέχρι τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐκ τούτου προῆλθον τὰ σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου εὑρισκόμενα: εὐμεγέθης προτομὴ γυναικὸς κλασσικῶν χρόνων καὶ πλαστικὸν ἀγγεῖον εἰς μορφὴν κεφαλῆς παιδὸς νέγρου τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀνέρχεταί τις διὰ δυσβάτου σχισμῆς τοῦ βράχου, ἀκολουθῶν εἶτα ἀπότομον πρανές. Εἰς τὴν κορυφὴν ἐλάχιστα διασῴζονται λείψανα· μία μεγάλη δεξαμενὴ λαξευτὴ εἰς τὸν βράχον, σήμερον κατὰ τὸ ἥμισυ πλήρης χωμάτων καὶ λίθων, ἐξησφάλιζε τὸ ὕδωρ εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ βράχου καταφυγόντας.

Δύο μετρίως διατηρούμενα τοιχογραφημένα ἐκκλησίδια τῆς περιοχῆς, ὁ Ἅγ. Γεώργιος καὶ ὁ Ἅγ. Δημήτριος, ἐμφανίζουν ἐντοίχιά τινα χαράγματα, τῶν ὁποίων ἀντεγράφησαν τὰ σπουδαιότερα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

α. Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου. Ἀνατολικὸν τμῆμα κατὰ τὴν ἀνασκαφήν του.

β. Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου. Ἀνατολικὸν συγκρότημα τῆς ΥΜ ΙΙΙ ἐγκαταστάσεως.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

α. Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου. Πλακόστρωτος αὐλὴ τοῦ νοτίου κεντρικοῦ τομέως μὲ ἑστίαν ἐκ πλακῶν.

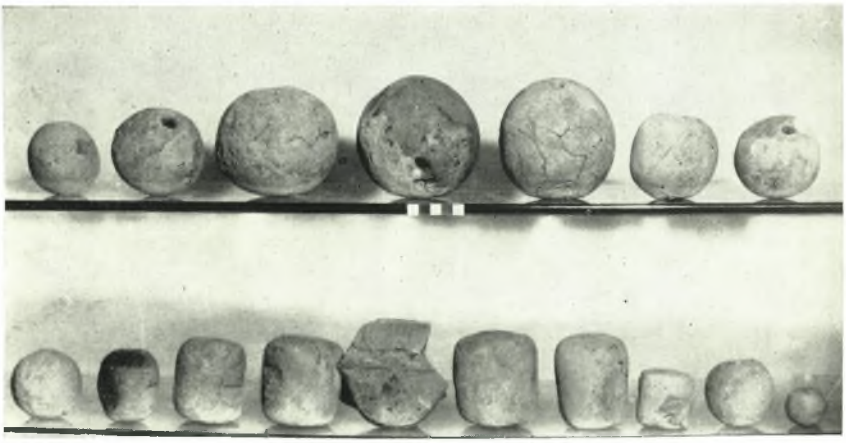

β. Ἀγνύθες πήλιναι καὶ τεμάχιον τριποδικοῦ σκεύους μὲ διακόσμησιν στεφάνης φύλλων ἐξ ἑνὸς τῶν δωματίων τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος εἰς Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

α. Πήλινα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου. Κεντρικὸν δωμάτιον.

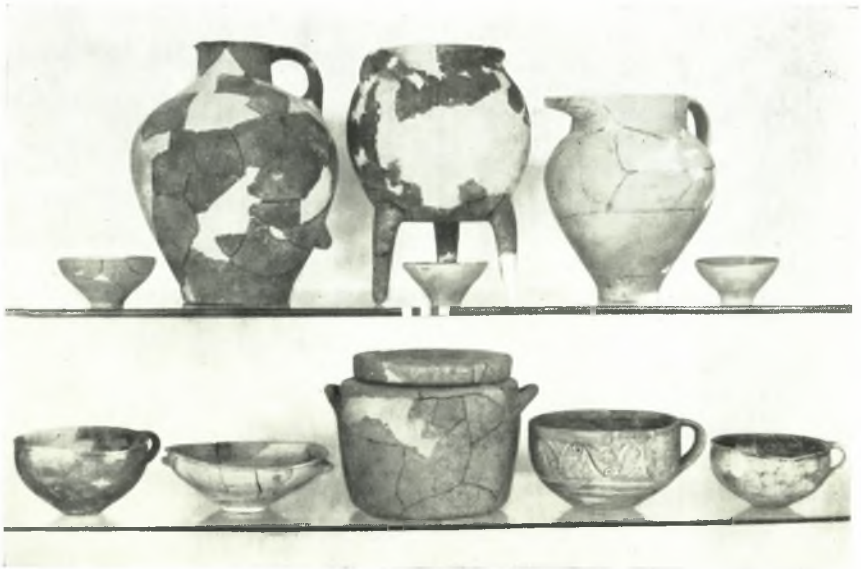

β. Σκεύη πήλινα τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

α. Πήλινα σκεύη ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου. Ἡ ἄνω σειρὰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

β. Σκεύη τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

Χαρακτηριστικὰ ΥΜ ΙΙΙ ὄστρακα ἐκ τοῦ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

α. Πήλινον πλαστικὸν ἀγγεῖον μορφῆς τικτούσης γυναικὸς ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

β. Ἀνάγλυφοι πόδες τριποδικοῦ βωμοῦ, κεφαλὴ πηλίνου εἰδωλίου καὶ σφονδύλια ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

α. Ὁ ἀποθέτης τῶν κυπέλλων τῆς μινωικῆς Οἰκίας - Ἱεροῦ Ρουσσῶν Χόνδρου Βιάννου.

β. Λίθιναι τράπεζαι προσφορῶν καὶ λύχνος ἐκ τῆς Οἰκίας - Ἱεροῦ Ρουσσῶν Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253

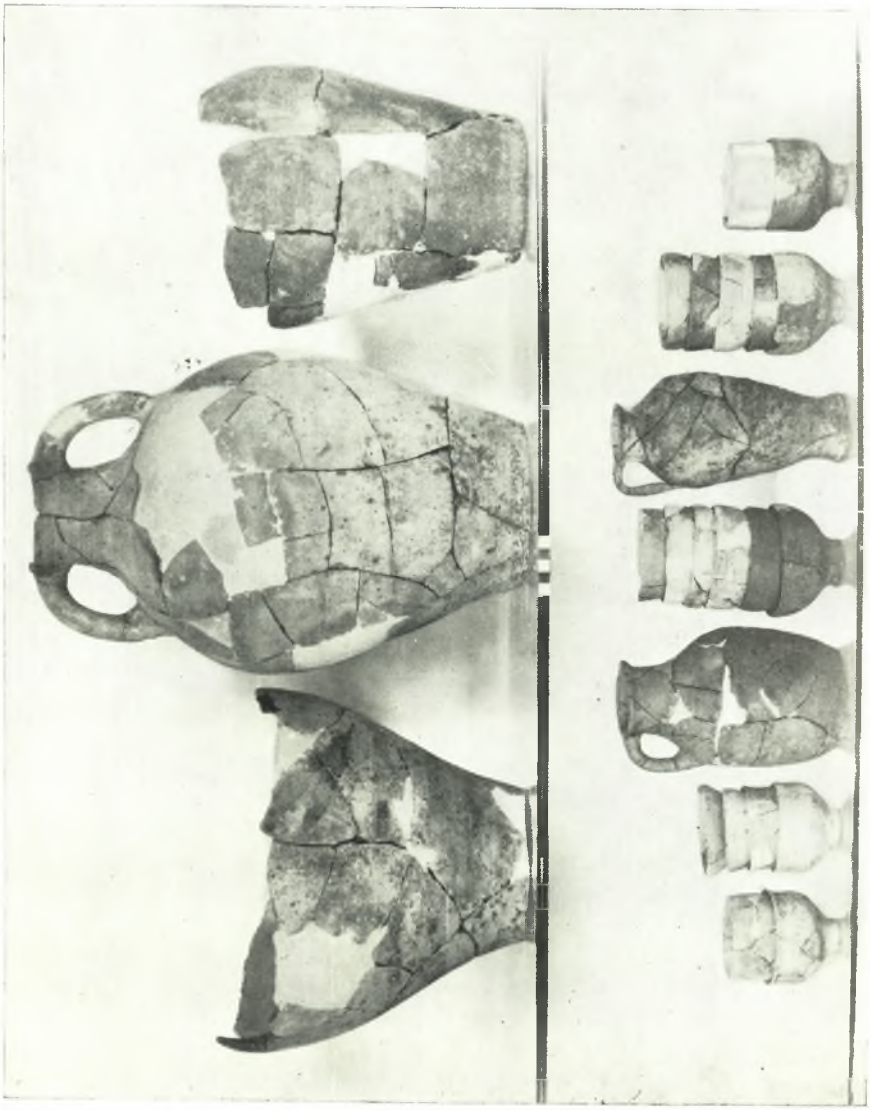

Πήλινα σκεύη ἐκ τῆς Οἰκίας - Ἱεροῦ Ρουσσῶν Χόνδρου Βιάννου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
23/04/2024 17:26:34 EEST - 3.145.47.253